

Ders : 062**Konu : Kazanç Öncesinde Tacir-II****4-Helâl Kazancı Hedeflemek:**

Kur'ân-ı Kerîm'de bütün peygamberlere, bütün insanlara ve bütün mü'minlere hitaben şöyle buyrulur:

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ*

“Ey Peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin; güzel amel ve hareketlerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim.”¹ Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur:

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ ۝

“Helal kazanç peşinde koşmak farz üstüne farzdır.”² Bu ayet ve hadis, kazançta hem manevî anlamda helal hem de maddî anlamda saflığı emretmektedir. Buna göre:

- 1- İbadet; riya ve gösterişten uzak, arıduru bir biçimde sadece Allâh'a has kılınarak, sırf O'nun rızasını elde etmek amacıyla yapılmalıdır.
- 2- Kazanç/rızık; kumar, rüşvet, faiz, hile, yetim malına el uzatmak, zekâtтан çalmak gibi batıl yollara sapmadan tertemiz, helal yollardan kazanılmalıdır.

Çünkü ibadetin kabulünde kazancın helal yoldan olup olmamasının büyük bir etkisi vardır. Buna göre bir kazanç/gelir, değerini helal olmasından alır. Az ama helal yoldan elde edilmiş saf kazanç; içine az da olsa haram karışmış, çok gelirden daha değerlidir. Bunun en güzel örneği şudur: Temiz bir bardak su, içine bir damla idrarın karıştığı bir ton sudan daha kıymetlidir. İnsanlara bu iki suyu ya da bu iki sudan üretilmiş bir yiyecek maddesini sunduğumuzda hiç kimse çok da olsa ikincisini almak istemez.

Buna göre, helal yoldan kazanılan beş lira; haram yoldan kazanılan beş yüz liradan daha önemlidir. Bu tabîî bir kuraldır. Bir âyette bu husus şu şekilde anlatılır:

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ

“De ki! Çokluğu hoşuna gitse bile pis (kirli, murdar, habîs) ile-velev ki az olsa da-temiz (güzel, helal) bir olmaz.”³ Firdevsî'nin şu tesbiti de bu konuya ışık tutmaktadır:

“Yeryüzünde bütün ızdıraplar, aza kanaat etmemekten doğar.”

¹ Mü'minûn, 23/ 51

² Taberânî, el-Kebîr, C.10, sh.74, Musul, 1983; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, C.4, sh.128, Beyrut, 1994;Heysemî, Mecma'u'z-Zevâid, C.10, sh.520 Beyrut 1412

³Mâide, 5/100

Haram ve yasaklanmış şeylerin nefis açısından her zaman cazip bir tarafı olabilir. Nitekim Hz. Âdem'in hiç ihtiyacı yokken İblis'in aldatmasıyla yasaklanmış ağaçtan yemesi bunun açık misalidir.⁴

Gazâlî, Fahrettin Râzî, Kâtip Çelebi gibi İslâm âlimlerinin de belirttikleri üzere insan yasaklanan şeylere karşı daima hırslı olur. O sebeple nefis için haramın bir cazibesi vardır. Ancak Allah Te'âlâ, haramların alternatifini yaratarak onun çekiciliğinin önünü almış ve insanların işini kolaylaştırmıştır. Mübahlarda haramlardan elde edilecek lezzet fazlasıyla mevcuttur. Helal ve harama dikkat etmemek, hırslı olmak felakettir.

Paraya çok düşkün insanlara bir ders vermek isteyen gün görmüş bir yaşlı, paraları köpeklerin boyunlarına takar ve onları sokağa bırakır. Bu manzarayı gören aşırı para düşkünü insanlar köpeklere hücum ederler.

Yaşlı adam; elleri kolları toz toprak içinde kalmış insanları hüzünle seyrediyor.⁵

Mü'mine düşen nefisine sahip olabilmektir. Bu sebeple helal peşinde koşmak Hz. Peygamber tarafından cihadın bir çeşidi olarak kabul edilmiştir.⁶

Helal kazancın Allah tarafından; bütün peygamberlere, bütün müminlere ve bütün insanlara ayrı ayrı hatırlatılması, şeytanın istediği haram yollarla kazançtan uzak durulmasının emredilmesi⁷ çok önemlidir.⁸

“Ey insanlar! Yeryüzündeki nimetlerden helal olmak, temiz olmak şartıyla yiye.

Fakat şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size belli bir düşmandır.”⁹ fermanına

uyulmalıdır. Allâh, haram yollardan kazanılmış mallarla yapılmış zekât, sadaka, hacc gibi ibadetleri asla kabul etmez. Hatta Resulullah(s.a.v), bu tür haramlarla beslenmiş insanların duasının kabul olmayacağını bildirmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), saçbaşı dağılmış, yüzüğüzü toz toprak içinde perişan bir vaziyette yoldan gelmiş ellerini semaya açıp **“Ey Rabbim! Ey Rabbim!”** şeklinde dua eden bir kişi hakkında şöyle buyurmuştur:

“Yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, haramla beslenmiş. Allâh neden onun kabulü için dua ettiği ibadetlerini makbul sayısın.”¹⁰

Yahya b. Muaz şöyle buyurmuştur:

“Tâat, Allah'ın hazinelerinden bir hazinedir. Onun anahtarı duadır. Bu anahtarın dişleri de helal lokmalardır.”

Resûlullah (s.a.v), helal-haram konusunda insanların hassasiyet göstermeyeceklerine dikkat çekmiş ve ümmetini uyararak şöyle buyurmuştur:

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ مَا يُبَالِ الرَّجُلُ مِنْ أَيْنَ أَصَابَ الْمَالُ مِنْ حَلَالٍ أَوْ حَرَامٍ

“İnsanlar, kişinin elde ettiği malın helalden mi yoksa haramdan mı geldiğine aldırmadığı bir zamanı mutlaka yaşayacaklardır.”¹¹

⁴ Bakara, 2/35-37

⁵ En güzel Espriler, Mahir Duman, sh.116-117

⁶ Kudâî, Müşned, C.1, sh. 83; Beyrut, 1987

⁷ Bak:Mü'minûn, 23/ 51;Bakara, 2/172;Maide, 5/ 88;Bakara, 2/168

⁸ İslam'da İş ve Ticaret Ahlakı, Prof. Dr. Saffet Köse, sh. 31-34

⁹ Bakara, 2/168

¹⁰ Müslim, Zekât, 65; Tirmizî, Tefsîr, 2/36

¹¹ Buhârî, Buyû', 7, 23; Nesâî, Buyû', 2

Şair ne güzel ifade etmiş:

“Bir zaman gelecek ki, sabır göstermek dinde,

Kor tutmaya dönecek avucunun içinde...” (N. F. Kısakürek)

Oysa Müslüman haram mı helal mi tam belli olmayan ve bu konuda şüphe duyduğu kazanç ve davranışlardan bile kaçınmak zorundadır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)’in ifadeleriyle *şüpheli şeylere bulaşmış olanlar harama düşmüşlerdir*.¹²

Buna göre insanlar arasındaki ilişkiler ağının helal üzerine oturtulması hem adaletin ayakta tutulması hem de toplumsal huzurun sağlanması açısından zaruridir.¹³

Şu husus açıktır. Haram yollardan elde edilmiş mallarla yapılacak bir ibadetin kabulü söz konusu değildir. Mâlî ibadet kişinin kendisine ait kazançlardan olmalıdır. Bakara sûresinin 267. âyetinde de bu hususa vurgu vardır:

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın.”

İbadetler, kazancın helal olması hususunda önemli bir terbiye aracıdır. Mesela namazda iken bir kimse kendisine normal hallerde helal olan işleri yapamamakta söz gelimi yiyip içememekte ve bir nefis terbiyesi süreci yaşamaktadır. Oruç ibadetinde de aynı şekilde kendisine helal olan yiyecekleri imsak vaktinden akşam namazı vakti girinceye kadar yiyememektedir.

Birçoğumuz Ramazan ayında akşam ezanı okunmadan önce sofraya oturur kendimizi ne kadar aç ve susuz hissederseniz edelim nefsimizi tutar ve ezanı bekleriz. Kendimize helal kılınmış olan şeyleri oruçlu olmamız sebebiyle yiyip içemeyiz.

Esasen emrolunan bütün ibadetlerin gayesi insanların iç dünyasının düzenlenmesi ve insanda olumlu yönde davranış değişikliği meydana getirmesidir.

İmâm Gazâlî der ki: *“Haram yemekle beraber ibadet etmek deniz dalgalarının üzerine bina yapmaya benzer.”*¹⁴

Birisi, Allah dostlarından Süfyân-i Sevrî’ye:

-Üstadım, birinci safta namaza durmanın faziletini bize anlatır mısınız? diye ricada bulunur. Şu karşılığı alır:

-Kardeşim, sen ekmeğini nereden kazandığına bak, gıdan helal olsun da hangi safta kılarsan kıl.”¹⁵

İbadetlerde şeklî şartların yanında bir de onun ruhunu/özünü ilgilendiren şartları vardır. İbadet bilinci diyebileceğimiz bu ruh onun kabulünün en temel kriteridir. Ruh olmayan ibadet cansız bedene benzer. Kur’an-ı Kerîm çok açık bir şekilde bu gerçeği namaz özelinde şöyle anlatır:

“...Ve namazı da kıl. Çünkü namaz kötü ve iğrenç şeylerden meneder.”¹⁶

¹² Ebû Dâvûd, Buyû’, 3, Tirmizî, Buyû’, 1; Nesâî, Buyû’, 2

¹³ Tevbe, 9/72; Sâff, 61/ 12

¹⁴ İhyâ’ü ‘Ulûmi’-d-Dîn, C.3, sh.89; Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, Tarihsiz

¹⁵ Gönül Sultanları, Yrd. Doç. Dr. Sıtkı Güllü, sh.189-Süfyan-i Sevrî müstakil mezhep sahibi olduğu için onun cevabı bu açıdan değerlendirilmelidir. Burada, helal lokmaya dikkat çekilmiştir. Yoksa normal şartlarda birinci safta namaza durmak daha faziletlidir.

¹⁶ Ankebût, 29/ 45

Hız. Peygamber (s.a.v.) de: *"Kimi kıldığı namaz kötölük ve çirkinliklerden alıkoymuyorsa onun ancak Allah'tan uzaklığı artmıştır"* buyurur.¹⁷

Hız. Peygamber de aynı husus üzerinde durur ve: *"Nice oruç tutanlar vardır ki onun yanına kalan açlık, nice gece namazı kı lanlar vardır ki onun yanına kalan da uykusuzluktur"* buyurur.¹⁸

Peygamber efendimiz buğday satan bir adama rastladı. Satıcıya:

"Nasıl satıyorsun?" diye sordu.

Adam da kendince anlattı. O esnada Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve selleme:

"Elini onun (buğdayın) içine daldır!" diye vahy (işaret) edildi.

Allâh Rasûlü sallâllâhü aleyhi ve sellem de elini daldırdı ve buğdayın ıslak olduğunu gördü. Bunun üzerine,

*"İnsanların görmesi için ıslak olanı üst tarafına koysaydın ya! Aldatan bizden değildir."*¹⁹ buyurdu.

Burada son olarak bir hususa daha işaret etmek gerekirse fikhî olarak ticarete bir kazancın helal olabilmesi için üç unsurdan birinin bulunması gerekir:

- a- Emek,
- b- Sermaye,
- c- Sorumluluk.

Kişi, ya meşru bir işte çalıştığıyla kazanır, el emeğinin karşılığını alır. Bu ona helaldir. Ya da sermayesini çalıştırmaları için birisine verir. O kişi meşru çerçevede görölen bir ticaretle o sermayeyi işletir. Elde edilen kârı aralarında anlaştıkları oranda paylaşırlar. Çalıştıran, emeğinin; sermaye sahibi de sermayesinin karşılığını almış olur. Bu da helaldir.

Zarar söz konusu olduğunda çalıştıran, emeğinin karşılığını alamamak sûretiyle zarara katlanır. Sermaye sahibi ise sermayesinden eksilen zararı üstlenir. Her iki taraf da zarara bu şekilde ortak olurlar.

Bir için riskini/sorumluluğunu üstlenmek karşılığında elde edilen kazanç da helaldir. Söz gelimi belli bir ücret karşılığında bir işi üstlenen şahıs eğer o işi veren/sipariş eden özellikle o şahsın yapmasını şart koşmamışsa aynı işi daha ucuza bir başkasına yaptırabilir ve bundan kazandığı para kendisine helaldir. Mesela bir otomobili 100 liraya tamir etmek üzere anlaşma yapan bir usta, aynı işi 80 liraya bir başkasına verebilir. Bu aradaki 20 liralık fark, ona helaldir. Çünkü o için riski / sorumluluğu kendisine aittir. Bir riski üstlenen onun menfaatine hak kazanır. Bu durum Hız. Peygamber (s.a.v.)'in:

الْخَرَاجُ بِالضَّمَانِ

¹⁷ Muttakî el-Hindî, Kenzü'l-'Ummâl , nr. 20083; Beyrut 1981,

¹⁸ İbn Mâce, Sıyâm, 21

¹⁹ (Müslim, İman, 164)

*“Menfaat, sorumluluk karşılığındadır.”*²⁰ hadisine dayanır.²¹

Sohbetimizi konuyu özetleyen bir şiirle noktalayalım:

Şüphesiz ki Rabb'im, Kerîmdir verir,

Kul, O'na bir dese...O bin gönderir.

Dünya isteyene, dünyayı verir;

Ne var ki, kabirde olmaz sana yâr;

'Allah Rızâsı'nın zerresi kadar... (Cengiz Numanoğlu)

Alınacak Dersler:

1. Helal kazanç peşinde koşmak; namaz, oruç, hacc gibi farzdır.
2. Helal yoldan kazanılan az para; haram yoldan kazanılan çok paradan daha bereketlidir. Helal 3, haram 5'ten büyüktür.
3. İbadetler, kazancın helal olması hususunda önemli bir terbiye aracıdır.
4. Yediği, içtiği ve giydiği haram olanın duasına icabet edilmez.

²⁰ Ebû Dâvûd, Buyû', 71; Tirmizî, Buyû', 53; Nesâî, Buyû' , 15; İbn Mâce, Ticârât, 43

²¹ a.g.e.Prof. Dr. Saffet Köse, sh. 35-40